

ಹೊಯ್ಸಳ ಅರಸ ಎರಡನೇ ಬಲ್ಲಾಳನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದ ಕೊಡುಗೆಗಳು

ಡಾ. ರಾಜು ಕೂಡಗಿ

ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಕಾನೂನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ
ಕಾನೂನು ಶಾಲೆ, ನವನಗರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

Article Link: <https://aksharasurya.com/2023/07/raju-kudagi-2/>

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶವೂ ಒಂದು. ಗಂಗರ ನಂತರ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು 300 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ ಇವರು ದೋರಸಮುದ್ರವನ್ನು ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈ ವಂಶದವರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಚಾಲುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾದರು. ಈ ವಂಶದ ಮೂಲ ಪುರುಷ ಸಳನಾಗಿದ್ದು ಅವನಿಂದಲೇ ಈ ಮನೆತನಕ್ಕೆ 'ಹೊಯ್ಸಳ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ನಂತರ ವಿನಯಾದಿತ್ಯ, ಎರೆಯಂಗ, ಮೊದಲನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ, ಮೊದಲನೆಯ ನರಸಿಂಹ, ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳ, ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹ, ಮೂರನೆಯ ಬಲ್ಲಾಳರಂತಹ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ದೊರೆಗಳು ಕಂಡುಬರುವರು. ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ತಮಿಳುನಾಡಿನವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಆಳ್ವಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕವಾಗಿ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರು ನಡೆಸಿದಂತಹ ಉತ್ತಮ ಹಾಗೂ ಯಶಸ್ವಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ರಾಜರನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸಾಮಂತರು, ಮಾಂಡಳಿಕರು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗಗಳ ನಿಷ್ಠೆಯ ಸೇವೆಯು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಹೊಯ್ಸಳರ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಊಳಿಗಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಅಂಶಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ರಾಜನೇ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದು ಆತನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಮಾಂಡಲಿಕರು, ಸಾಮಂತರು, ಪಂಚಪ್ರಧಾನರು, ಮಹಾಪ್ರಧಾನರು, ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಗಳು,

ಮಹಾಪಸಾಯಿತ, ದಂಡನಾಯಕ, ಮನ್ನೆಯ, ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಿಗಳು ಕಂಡುಬರುವರು. ಇವರ ಕೆಳಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿನ ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡರು, ಸೇನೆಬೋವರು ಕಂಡುಬರುವರು. ಈ ಆಡಳಿತ ವರ್ಗದವರ ಅಧಿಕಾರವು ಅನುವಂಶಿಕವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ದುಡಿದ ಮನೆತನಗಳಾದ ಸಾಮಂತ ಸೋಮನ ಕುಟುಂಬ ಕೌಶಿಕ ಕುಲ, ಮಹಾಸಾಮಂತ ಧರ್ಮಣ್ಣ, ಮರಿಯಾನೆ ದಂಡನಾಯಕ, ಕುರುವಂದ ಕುಟುಂಬ, ಬೆಳ್ಳೂರಿನ ಮಂಡಲ ಸ್ವಾಮಿಯ ಕುಟುಂಬಗಳು ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವರು.¹ ರಾಜರ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವರಿಗೆ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನು ಜಾತಿಯನ್ನು ನೋಡದೆ ಅರ್ಹತೆ ಇದ್ದಂತಹ ತಳಸಮುದಾಯದ ವರ್ಗದವರಿಗೂ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳಾದ ಮಹಾಪಸಾಯಿತ ಮತ್ತು ಮಹಾಪ್ರಧಾನದಂತಹ ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನ ಮೂಡಗೆರೆಯ ನಂದಿಪುರ ಗ್ರಾಮದ ಮೂರು ವೀರಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ನಾವಿದರ ಕುಲದವರಾದ ಮೂಕಗಾಲುಣ್ಣನ ಮಗನಾದ ಬಿಲ್ಲಮಾದಯ್ಯನು ಮಹಾಪಸಾಯಿತನಾಗಿದ್ದನು². ಆತನ ತಮ್ಮನಾದ ಬಿಲ್ಲಗವಿಳರಾಯ³, ಅದೇ ಗ್ರಾಮದ ಮಾದಿಯಂಣನ ತಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಣ್ಣ⁴, ಬೂಕಗಾಲುಡನ ಮಗ ಹಿರೆನಾವಿದರು⁵ ಸೈನಿಕ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ವೀರಮರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ವಿವರವಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಅರಸೀಕೆರೆಯ ಕೋಳಗುಂದ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಮಾವಂತ ಕುಲದವರು ಪಾದಪದ್ಮೋಪ ಜೀವಿಗಳಾಗಿ, ಮಹಾಪಸಾಯಿತರಾಗಿ, ಮಹಾಪ್ರಧಾನರಾಗಿ, ಇನ್ನಿತರ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತಮವಾದ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುವುದು.

ಕೋಳಗುಂದ ಗ್ರಾಮದ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದವರು ಆನೆಯ ಮಾವಂತರ ಕುಲದವರಾಗಿದ್ದು “ಆನೆಯ ಮಾವಂತರ ಕುಲದ ಚಲದ ಚಾಗಮೆಂತನೆ”⁶ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶದೊಂದಿಗೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಸಂಬಂಧ, ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅವರು ವಹಿಸಿದ್ದ ಪಾತ್ರ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾನ, ಅವರು ನೀಡಿದ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಅಪಾರವಾಗಿವೆ. ಇವರು ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಕೋಳಗುಂದ ಗ್ರಾಮವು ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅರಸೀಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಜಾವಗಲ್ ಹೋಬಳಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಾಮದ ಹೆಸರು ‘ಕೋಳಗುಂದ’ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಾಚೀನ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಗುಂದ ನಾಡಿಗೆ

ಸೇರಿತ್ತು. ಈ ಗ್ರಾಮದ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಾವುತನಹಳ್ಳಿ, ಮುದುಡಿ, ಮಾದನಹಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮಗಳಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ 8 ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನ ಮತ್ತು ಈ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ನಾಯಕರ ಹೆಸರು, ಅವರ ಶೌರ್ಯ, ಪ್ರತಾಪ, ಆಡಳಿತದ ವೈಖರಿ, ಹೊಸ ಊರು, ಕೆರೆ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ, ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ದಾನ ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಗಜಪಡೆಯನ್ನು ಕುರಿತು “The elephants played an important part in battle. Their great size and immunity from arrows enabled them to charge against the enemy. It is very probable that the line of elephants also served the purpose of modern trenches in giving a safe shelter for the arches who could plains, or when attacking a fort. The elephants were evidently captured in the forests of the Western Ghats and Malabar and were trained both for domestic purpose and for war”⁷ ಎಂದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ವಿಲಿಯಂ ಕೊಯ್ಪಿಲೋರವರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕೋಳಗುಂದದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಮೂಲ ವೃತ್ತಿಯಾದ ಆನೆಯನ್ನು ಪಳಗಿಸುವುದಾಗಲಿ, ಗಜಪಡೆಯನ್ನು ರಾಜನಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ವಿವರಗಳಾಗಲಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. “ಆನೆಯ ಮಾವಂತ ಕುಲದ”⁸, “ಪಟ್ಟದಯಿಭ ದಾರುಕರುಂ ಪುಟ್ಟಿಧರುಂ”⁹ ಎಂದು ಆ ಮನೆತನದ ಬಗ್ಗೆ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವುದು. ಅವರ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತಹ ಸಾಧನೆಗಳು ದೊರೆಯುವುದು.

ಈ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದವರು ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ನರಸಿಂಹ, ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳ ಮತ್ತು ಎರಡನೆ ನರಸಿಂಹ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವರು. ಅಂದರೆ ಈ ಮನೆತನವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವಂತಹ ಕ್ರಿ.ಶ. 1161 ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. 1234ರ ವರೆಗೆ ಶಾಸನಗಳು ಕೋಳಗುಂದ, ಮುದುಡಿ, ಮಾದನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿದೆ. ಆರಂಭದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನದವರು ಯಾವ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ನಂತರ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನದ ನಾಯಕರು ನಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು,

ಮಹಾಪಸಾಯಿತ, ಮಹಾಪ್ರಧಾನದಂತಹ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಈ ಮನೆತನದ ಬಗ್ಗೆ “The Importance of the elephant can be gauged from the number of trainers or *mavutas* that appears in the inscription. During the time of Ballala II their centre was Koligunda in Arasikere Taluk. They were probably a class by themselves, the occupation being hereditary. Some of these *mavutas* seem to have been wealthy.”¹⁰ ಎಂದು ವಿಲಿಯಂ ಕೊಯ್ಲಿಲೊರವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಳಗುಂದದ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದವರು ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿ ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಆದ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದ ನಾಯಕರು:

ಕ್ರಿ.ಶ. 1083ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿನಯಾದಿತ್ಯನ ಕೈ ಕೆಳಗೆ ಕೋಳಗುಂದ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಂಡನಾಯಕ ಪೋಚಿಮಯ್ಯನ ಮಗ ಏಚಿಮಯ್ಯ ದಂಡನಾಯಕನು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುವುದು.¹¹ ನಂತರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. 1161ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ “ಮಯಮಾವಂತ”¹² ನ ಹೆಸರು ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಇದು ಮೊದಲನೆ ನರಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದ ಶಾಸನವಾಗಿದ್ದು, ಈತನು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವುದು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದವರು ಪಾದಪದ್ಮೋಪಚೇವಿಗಳಾಗಿ ಮಹಾಪಸಾಯಿತರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಇಮ್ಮಡಿ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಹಾಪ್ರಧಾನರಾಗಿ ಮುಂದುವರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ತೋರಿ ಉತ್ತಮ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1195ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ

“ಸ್ವಸ್ತಿ ಶ್ರೀಯಿಷ್ಟುತ್ವಮ
ವಾಸ್ತು ಜಗಜ್ಜನಮನೋಹರಂ ಸುಜನಜನ
ಪ್ರಸ್ತುತ್ಯಂವಿಶುದ್ಧಯಶೋ
ವಿಸ್ತಾರಮೆಸೆಉದಮಮ ಹೊಯ್ಸಳವಂಶಂ”¹³

ಎಂದು ಹೊಯ್ಸಳ ವಂಶದ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವ ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಕೋಟೆಯ ಮಾವಂತ ಮಹಾಪಸಾಯಿತನಾಗಿದ್ದನು¹⁴. ಗಜಕೇಸರಿ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಮಾವಂತನು ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದನು¹⁵.

ಇವರಲ್ಲದೆ ಮಾವಂತರ ಹಿರಿಯ ಪ್ರಭಾವಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸೇರಿ ಕೋಳಗುಂದದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. “ಮಾವಂತರ ಮೆಯಜೋಳಕ್ಕಾಳ್ ಕೋಳಿಗುಂದದೂರ”¹⁶ ಎಂದು ಅವರು ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮನೆತನ ಹಾಗೂ ನಾಯಕರ ವೀರತನ, ಶೌರ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಕುರಿತಾಗಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ

“ತದೀಯಪಾದಪದ್ಮೋಪಜೀವಿಗಳಪ್ಪಾನೆಯಮಾವಂತರ ಕುಲದ ಚಲದ ಚಾಗಮೆಂತೆನೆ||

ಶ್ವಿಯೋಳೀ ದಸಪಳಗಂ

ನೆಟ್ಟನೆ ಮಾಯವ್ವೆಯೆಂಬ ಸತಿಯುದರದಲಂ

ಪಟ್ಟದಯಿಭ ದಾರುಕರುಂ

ಪುಟ್ಟಧರುಂಕಾಟಿಯ(ಂ)ಮಾವತ(ಂ)ಮಲ್ಲೆಯನುಂ||

ಧರೆಯೊಳಗಾರೋಹಕ್ಕು

ಪ್ಪರವಟ್ಟಂ ಬಿರುದೆನಂಬನೀ ಕಾಟಿಯ(ಂ)ಮಾವತಗಂ

ಸ್ವಿರಮೆ ವೀರವಿಳಾಸಂ

ಧುರದೊಳ್ಳಾ[ಳ]ಗ್ನಿರುದ್ರನಂ ತಾಂ ನೆಜಿಪೋಲ್ವಂ||”¹⁷

ಎಂದು ಹೊಗಳಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಕ್ರಿ.ಶ. 1195ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೋಳಗುಂದವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಇನ್ನಿತರ ಆರು ಜನ ಪ್ರಭಾವಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು

“ತತ್ಪಾದಪದ್ಮೋಪಜೀವಿಗಳಪ್ಪಾನೆಯಮಾವಂತಂ ಪ್ರತಾಪವೆಂತನೆ ಆನೆನಿ

ಸಿ ನೆಗಳ್ಳಾ ಹಿರಿಯ ಹೆಮ್ಮೆಯಮಾವಂತನುಂ ಚಿಕ್ಕ ಹೆಮ್ಮೆಯಮಾವನ

ನುಂ ಜವನೆಯ ಮಾವನನುಂ ಕೇತೆಯ ಮಾವನನುಂ ದುಗ್ಗೆಯಮಾವನನುಂ

ಬೂಚೆಯಮಾವನನುಂ ಕೋಳಿಗುಂದಮನಾಳುವ”¹⁸

ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ. ಜವನೆಯ ಮಾವಂತ ಮತ್ತು ಕೇತೆಯ ಮಾವಂತರು ಈ ಗ್ರಾಮದ ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಜವನೆಯ ಮಾವಂತನು ಚಟ್ಟಿಯ ಮತ್ತು ಮಲಯ್ವೆಯರ ಮಗ ಹಾಗೂ ಕೇತೆಯ ಮಾವಂತನ ಸಹೋದರ. ಈತನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಕ್ರಿ.ಶ. 1195ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ

“ಜವನೆಯಮಾವನನನಯಮೆಂತೆನೆ||

ಅನುಪಮಗುಣನಿಳಯಂತಾ

ನನವರತಂ ದಾನಿ ಸತ್ಯನಿಧಿತೇಜೋನಿಧಿಯೆಂಬೀ

ವಿನಯದಯಂ ಚಟ್ಟಿಯನ

ವನಿತೆಯು ಮಲಯ್ವೆಯಮಹಿಮೆಗರ್ವಮನೊಳರೆ||”¹⁹

ಎಂದು ಹೊಗಳಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಈತನ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು

“ಜವನೆಯಮಾವನನ[ಸೌ]ರ್ಯಮೆಂತೆನೆ||

ಜವನಂ ಜಕ್ಕುಲಿಪಂ ರಿಪು

ಜವನಂ ಮುಂಬಲ್ಯ ಕೀಳ್ವನನ್ತಾಧರದೊಳು
ಜವನೆಱಿ ಬೆಚ್ಚಿಸಿದಂತಿಱಿದಂ
ಜವನೆಯಮಾವನವ್ವ ವೀರನಾಹವಧೀರ||²⁰

ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಾವಂತನಾದ ಮಲ್ಲನನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 1195ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ

“ಮಾವಗೆಮೆಲವರಗಂಡಂ
ಭಾವಕನುಂ ವೀರಧೀರನತಿಬಳಸೌರ್ಯ್ಯಂ
ಮಾವತಮಲ್ಲನಗುಂಮಂ
ಮಾವನಿಯಂಕಂಕಕಾಱನೆಂಬಂ ಜಗದೊಳು||²¹

ಎಂದು ಹೊಗಳಿರುವುದು. ಜವನೆಯ ಮಾವಂತನ ಸಹೋದರನಾದ ಕೇತೆಯ ಮಾವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಕ್ರಿ.ಶ. 1197ರ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ

“ಕಲಿತನದಪಾರ್ತ್ವ ಕಂಞನ
ಕಲಿಯಂಬೀ ಭೀಮಸೇನನಂ ನೆಱಿಪೋಲ್ಲಂ
ಕಲಿತನದಳವಿಯೊಳೀತಂ
ಕಲಿಧುರದೊಳಗದಟನಲ್ತೆ ಜವನನಕೇತ||
ಯಿನ್ನುಗುಣಿಳಯನಪ್ಪ ಕೇತೆಯಮಾವಂತನುಂ”²²

ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾದ ಕರ್ಣ, ಅರ್ಜುನ, ಭೀಮರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೊಗಳಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಬಬ್ಬನ ಹೆಂಮನೆಂಬುವನನ್ನು ಕುರಿತು

“ಅರಿಕರಿಘಟಿಯಂ . . .
. . . ತಿರಗಳೊಳು ಬಾಲನಿಕ್ಕೆ ಬಿರುದಾರುಕರಂ
ಮರಿಮೀಸೆ ಮುಂಬಲೆಲ್ಲಂ
ಧರದೊಳು ಕೀ. ಟನಲ್ತೆ ಬಬ್ಬನ ಹೆಂಮ||”

ಎಂದು ಹೊಗಳಿದೆ. ಈತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳ ಗಜಪಡೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಂತಹ ಶೂರನಿರಬಹುದು. ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಕ್ಷರಗಳು ತ್ರುಟಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿವರಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲದೆ ಮಯ ಮಾವಂತ, ಚೌಡೆಯ ಮಾವನವ್ವ, ಕಾಟಿಯ ಮಾವಂತ, ಮಲ್ಲೆಯ ಮಾವಂತ ಮತ್ತು ಆತನ ಅಳಿಯಂದಿರಾದ ಗುಂಮೆಯ ಮಾವಂತ, ಸೋವೆಯ ಮಾವಂತ, ಬೊಪ್ಪೆಯ ಮಾವಂತ ಆತನ ಮಗ ಮಯಿಲೆಯ ಮಾವಂತರ ಹೆಸರು ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದು ಈ ಗ್ರಾಮದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕೈ ಚೋಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ರಿ.ಶ. 1227ರ ಕಾಲದ ಎರಡನೇ ನರಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಮಾವಂತನ ಹೆಸರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದೆ.

ಅವನ ಹೆಸರು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸವೆದಿದ್ದು, ಆತನು “ಗಜಕೇಸರಿ”²³ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಧರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬಿರುದು ಮಾವಂತಕುಲದವರಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇ ಸರಿ, ಏಕೆಂದರೆ ಗಜಕೇಸರಿ ಎಂದರೆ ಸಿಂಹ, ಅದು ಆನೆಯ ವೈರಿ. ಈತ ಆನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಪಳಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಿಂಹದಂತೆ ಬಲಿಷ್ಠನಾಗಿದ್ದನೋ ಎಂಬುದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಿರುದು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಈ ಮನೆತನದ ನಾಯಕರನ್ನು ವೀರರು, ಧೀರರು, ಕಲಿಗಳು, ಸತ್ಯನಿಧಿ, ತೇಜೋನಿಧಿ ಎಂದು ಹೊಗಳಿರುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ಧರಿಸಿರುವ ಬಿರುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆಗಳು ನಡೆಸಿದಂತಹ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಗಜಪಡೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ವೀರ ಪ್ರರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಹೋರಾಡಿರಬಹುದು ಹಾಗೆಯೇ ಕೋಳಗುಂದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದು.

ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೊಡುಗೆಗಳು:

ಕೋಳಗುಂದ ಗ್ರಾಮವು ಪ್ರಾಚೀನ ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಂದ ನಾಡಿಗೆ ಸೇರಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನದವರು ಮಹಾಪಸಾಯಿತ, ಮಹಾಪ್ರಧಾನರಂತಹ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ಇವರ ಕೈ ಕೆಳಗೆ ಹೆಗ್ಗಡೆಗಳು, ಪ್ರಭುಗಾವುಂಡ ಮತ್ತು ಸೇನಬೋವರಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗಗಳು ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮಸಭೆಯು ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗದ ಚಿಕ್ಕ ಘಟಕವಾಗಿತ್ತು, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಗ್ರಾಮದ ಅಭ್ಯುದಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಇವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1194ರ ಶಾಸನವು ಕೋಳಗುಂದ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜನರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮನೋರಂಜನೆಗೆಂದು ಇದ್ದ ಕೆರೆಗಳು ಸುಂದರ ಹೂಗುಳು, ದುಂಬಿಯ ನಾದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಂದನ ವನಗಳು ಮತ್ತು ಸುಂದರ ಕೊಳಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದವು ಎಂಬುದನ್ನು

“ಕೋಳಗುಂದದೂರ ಚೆಲ್ವಿದಂತನೆ||

ಕೆಱಿಯಿಂ ನಂದನ ವನದಿಂ

ಪಱಮೆಯ ದನಿಯಿಂ ಕೊಳಂಗಳಿಂ ಸುಜನಜನ

ಕೈಱಿವಟ್ಟನೆ ರಂಜಿಸುಗುಂ

ನೆಱಿದಿಟ್ಟಕೋಳಿಗುಂದವವನೀತಳದೊಳು||”²⁴

ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಈ ಮನೆತನದ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾಟಿಯ ಮಾವಂತನ ತಾಯಿ ಮಾಯವ್ವ ಮತ್ತು ಜವನೆಯ ಮಾವಂತನ ತಾಯಿ ಮಲಯ್ಯೆಯರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಮಾವುತನ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲುಗಳು ದೊರೆಯುವುದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸತಿ ಹೊಗುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿ ವೀರ ಮಾಸ್ತಿಗಡಿಗಳಿದ್ದು, 'ಮಾವುತಮ್ಮ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ವೀರ ಮಾವುತರ ದಂಪತಿಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಇಂದಿಗೂ ಪೂಜೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ.²⁵

ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಗೌರವ ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಂಡುಬರುವುದು. ಕ್ರಿ.ಶ. 1195ರಲ್ಲಿ ಜವನೆಯ ಮಾವಂತನು ವಿನಾಯಕ ದೇವಲಯ,²⁶ ಕ್ರಿ.ಶ. 1196ರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾವಂತರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಏಚೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ,²⁷ ಕ್ರಿ.ಶ. 1197ರಲ್ಲಿ ಕೇತೆಯನ ಮಾವಂತನು ಕೋಳಗುಂದದ ಊರ ಮುಂದೆ ಕೇತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ²⁸ವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವರು.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಯು ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ ಬೆನ್ನಲುಬಾಗಿತ್ತು. ಮಲೆನಾಡು ಪ್ರದೇಶದ ಈ ವಂಶದವರು ಕೃಷಿಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ನೀಡಿದ್ದರು. ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಆದಾಯ ಕೃಷಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆಗಳಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘನೀಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶದ ಒಡೆತನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನಂತರ ಕೇಂದ್ರಾಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇವೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಂದಾಯಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಡೆದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದಕ ವರ್ಗವಾದ ರೈತರನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ, ಕೃಷಿ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ಊರು, ಕರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ದುರಸ್ತಿ, ಬರಡು ಭೂಮಿಯನ್ನು ನೀರಾವರಿ ಗದ್ದೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವುದು, ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡುವುದು. ಈ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಾಮಗಾರಿಯ ಕೆಲಸವು ಒಂದು ಉದ್ಯಮವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೇತೋಜ, ಗಣಪೋಜ ಎಂಬವರು ದೇವಾಲಯ ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪರಿಣಿತರಾಗಿದ್ದು, ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಉಂಬಳಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.²⁹ ಮಾದಿಗೌಡ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಸಹ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವವನಾಗಿದ್ದನು.³⁰ ಕಾಟಿಯ ಮಾವಂತರ ಕುಟುಂಬದವರು ಮುದುವಡಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯನ್ನು

ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸಿ, ಆ ಕೆರೆಯ ಕೆಳಗಡೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಎರೆಯ ಗದ್ದೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿದರು.³¹

ರಾಜ ಮತ್ತು ಗುರು-ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವಾಗಲಿ ಎಂದು ದೇವಾಲಯದ ನಿರ್ಮಾಣ ಮತ್ತು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ದೇವಾಲಯದ ನಿತ್ಯ ಸೇವೆಗಳಾದ ನಂದಾದೀಪ, ರಂಗಭೋಗ, ನೈವೇದ್ಯ ಮುಂತಾದ ಸೇವೆಗಳಿಗೆ ದಾನದತ್ತಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದ್ದ ಪೂಜಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು, ಎಣ್ಣೆ, ಬೆಲ್ಲ, ದವಸ ಧಾನ್ಯ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ವಹಿವಾಟು ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಈ ಮನೆತನದವರು ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂಲಗಳಿಂದ ರಾಜಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಶೈವಸ್ತುತಿಗಳಾದ “ನಮಸ್ತುಂಗಶಿರಶ್ಚುಂಬಿ ಚಂದ್ರಚಾಮರಚಾರವೇ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯನಗಾರಂಭಮೂಲಸ್ತಂಬಾಯ ಶಂಭವೇ||”, “ನಮಶ್ಯಶಿಕಾಕೋಟಿಕಲ್ಪಮಾ. ...ಯೇಪ್ರಸನ್ನ ಕಲ್ಪಕಲ್ಪವ್ರಿಕ್ಷಾಯ ಶಂಭವೇ||”³² ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದವರು ಶೈವಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಇವರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ

“ಎರದಗ್ನೀವನು ನೋಡಾ
ಗುರುವಿಂಗಾ ರವಿಗೆ ಹರಿಗೆ ಶಿವಗತಿಭಕ್ತಂ
ಧರೆಯೊಳ್ಳಾವತರೆಲ್ಲನ
ದೊರೆಯೊಳರೆ ಕುಲಕ್ಕೆ ಚಲಕೆ ಸರಿಯಹರೊಳರೇ||”³³

ಎಂದು ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಮಾವಂತ ಮನೆತನದವರು ಮಾಡಿದ ದಾನಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತಹ ದಾನಪ್ರತಿಗ್ರಹಿಗಳು ವಿನಯಶಿವ ಪಂಡಿತನ ಮಗ ರುದ್ರಜೀಯ, ಈತನ ತಮ್ಮ ಮಾರಜೀಯ³⁴, ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಶಕ್ತಿಯ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಅಮ್ನಿತರಾಸಿ, ಹಿರಿಯ ಹಾಲಜೀಯ, ಚಿಕ್ಕ ಹಾಲಜೀಯ³⁵ ಬೆನಚಜೀಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಗೋಳಜೀಯ ಮತ್ತು ದುದ್ದಜೀಯ³⁶, ಮಲ್ಲಿಕಜೀಯ³⁷, ಸಂಕರಜೀಯರ ಮಗ ಸಕಳೇಶ್ವರಜೀಯ³⁸ ಮುಂತಾದ ಶೈವ ಪಂಡಿತರು. ಈ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಮನೆತನದವರು ಕಾಳಮುಖ ಶೈವ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಶೈವ ಆಚಾರ್ಯರು ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಪಕರಾಗಿದ್ದು ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸವಿದ್ದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯ ಜೊತೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.³⁹

ಈ ಶೈವ ಗುರುಗಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮಾವಂತ ಮನೆತನದವರು ಮೂಲಸ್ಥಾನದ ಕಲಿದೇವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ವಿನಾಯಕ ದೇವಾಲಯ, ಏಚೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಕೇತೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೇವೆ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿದ್ದರು.

ಮಾವಂತರು ತಳಸಮುದಾಯದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿವಂತರಾಗಿದ್ದರು. ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿ ಕಠಿಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಕೋಳಗುಂದ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಹೊಯ್ಸಳ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಮಹಾಪಸಾಯಿತ, ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಎಂಬ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದರು. ರಾಜರಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣಿಕ ಸೇವೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ನಡೆಸಿದ ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತ, ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಬಲ್ಲಾಳನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಮಾವಂತ ಮನೆತನವು ನೀಡಿರುವ ಕೊಡುಗೆಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು:

1. A Critique of Hoysala Polity, K.S. Shivanna, Apendix-C, A note on some Families of Ruling Elites in Hoysala Monarchy, p. 117.
2. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 11, ಮೂಡಗೆರೆ-2.
3. ಅದೇ.
4. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 11, ಮೂಡಗೆರೆ-1.
5. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 11, ಮೂಡಗೆರೆ-3.
6. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-214.
7. THE HOYSALA VAMSHA, William Coehlo, Chapter XVI, Political and Social Life, p. 254.
8. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-214.
9. ಅದೇ.
10. THE HOYSALA VAMSHA, William Coehlo, Chapter XVI, Political and Social Life, p. 255.
11. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-311.

12. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-307.
13. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-301.
14. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-299.
15. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-216.
16. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-299.
17. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-214.
18. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-301.
19. ಅದೇ.
20. ಅದೇ.
21. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-214.
22. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-298.
23. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-216.
24. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-299.
25. ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಚಲನ, ಅಧ್ಯಾಯ 4, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ- ಸಂಚಲನ, ಪು. 145.
26. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-301.
27. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-262.
28. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-298.
29. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-299.
30. ಅರಸೀಕೆರೆ-262, ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10.
31. ಅರಸೀಕೆರೆ-214, ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10.
32. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-299.
33. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-214.
34. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-299.
35. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-214.
36. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-307.
37. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-301.
38. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕಾ, ಸಂಪುಟ 10, ಅರಸೀಕೆರೆ-298.
39. ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಶೈವಧರ್ಮ, ಪು. 154.

ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಟ್ಟಿ

ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳು:

1. ಕೇಶವಭಟ್ಟ ಎಂ. ವಿ. & ಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಎಂ. (ಸಂ): ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು. 1979.
2. ದಿವಾಕರ್ ಆರ್. ಆರ್. (ಸಂ): ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಂಪರೆ ಸಂಪುಟ-1, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2014.
3. ಲಲಿತಾಂಬ ಎನ್. ಆರ್.: ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಚಲನ, ಮುದ್ದುಶ್ರೀ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, 2011.
4. ಷೇಕ್‌ಅಲಿ ಬಿ. (ಸಂ): ಕರ್ನಾಟಕ ಚರಿತ್ರೆ ಸಂಪುಟ- 2, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, 1997.

ಆಂಗ್ಲ ಕೃತಿಗಳು:

1. Shivanna. K. S.: **A Critique of Hoysala Polity**, Mysore 1998
2. William Coehlo: **THE HOYSALA VAMSHA**, Indian Historical Institute, St. Xavier's College, Bombay. 1950

ಶಾಸನ ಸಂಪುಟ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ:

1. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ, ಸಂಪುಟ-10, ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, 1997.
2. ಕನ್ನಡ ವಿಷಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ: ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪುರಾತತ್ವ, ಕುವೆಂಪು ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ, ಮೈಸೂರು, 2009.